

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ:
СИСТЕМО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗPARTNER INTERACTION OF PRIMARY CLASS TEACHERS:
A SYSTEMATIC AND STRUCTURAL ANALYSIS

У статті обґрунтовано актуальність дослідження партнерської взаємодії між суб'єктами освітнього процесу. Подано результати аналізу останніх публікацій, встановлено, що сутність та структура партнерської взаємодії досліджується лише аспектно і потребує подальшого поглибленого вивчення. Відповідно до мети дослідження визначено різні погляди на зміст поняття «партнерська взаємодія між суб'єктами освітнього процесу», встановлено що партнерська взаємодія є багатоаспектним і поліфункціональним поняттям. Визначено, що дана дефініція має такі характерні ознаки: спільна мета учасників освітнього процесу, досягнення спільних результатів, рівноправність і автономність стосунків між партнерами. Обґрунтовано та представлено авторську дефініцію поняття «партнерська взаємодія між суб'єктами освітнього процесу» як новий тип взаємодії, який ґрунтується на паритетній основі та характеризується загальними цілями, взаємною відповідальністю сторін за результати співпраці, а також особистісним зростанням кожного учасника у процесі спільної діяльності. Партнери в даному контексті – це учасники взаємодії (суб'єкти освітнього процесу), які здатні до діалогу й групового спілкування, до роботи у команді, які є організаторами освітнього процесу і співпрацюють у досягненні поставленою мети. Визначено та охарактеризовано структурні компоненти партнерської взаємодії вчителя початкових класів: мотиваційно-ціннісний (мотиви, цінності, ставлення), когнітивний (знання), праксіологічний (уміння). Подана структура розглядається з позиції комунікації (обмін інформацією), інтеракції (взаємодія, обмін знаннями, ідеями, діями) і перцепції (процес сприйняття й пізнання партнерами один одного, встановлення взаєморозуміння). Визначені структурні компоненти партнерської взаємодії чітко розкривають її сутність, зміст і багатоаспектність, а також можуть бути основою для визначення критеріальної бази дослідження.

Ключові слова: вчитель початкових класів, партнерська взаємодія, інтеракція, комунікація, перцепція, структура партнерської взаємодії вчителя початкових класів, суб'єкти освітнього процесу.

The article substantiates the relevance of the research of partnership interaction between subjects of the educational process. The results of the analysis of the latest publications are presented, it is established that the essence and structure of partnership interaction is studied only in aspect and requires further in-depth study. In accordance with the purpose of the research, different views on the meaning of the concept of "partnership interaction between subjects of the educational process" were defined, it was established that partnership interaction is a multifaceted and multifunctional concept. It was determined that this definition has the following characteristics: the common goal of the participants of the educational process, the achievement of common results, equality and autonomy of relations between partners. The author's definition of the concept of "partnership interaction between subjects of the educational process" as a new type of interaction based on parity and characterized by common goals, mutual responsibility of the parties for the results of cooperation, as well as personal growth of each participant in the process of joint activity is substantiated and presented. Partners in this context are participants in the interaction (subjects of the educational process) who are capable of dialogue and group communication, teamwork, who are organizers of the educational process and cooperate in achieving the set goal. The structural components of partnership interaction of elementary school teachers are defined and characterized: motivational and value (motives, values, attitudes), cognitive (knowledge), praxeological (skills). The presented structure is considered from the standpoint of communication (exchange of information), interaction (interaction, exchange of knowledge, ideas, actions) and perception (the process of perception and knowledge by partners of each other, establishment of mutual understanding). The presented structure is considered from the standpoint of communication (exchange of information), interaction (interaction, exchange of knowledge, ideas, actions) and perception (the process of perception and knowledge by partners of each other, establishment of mutual understanding). The defined structural components of partnership interaction clearly reveal its essence, content and multifacetedness, and can also be the basis for determining the criterion base of the study.

Key words: primary school teacher, partner interaction, interaction, communication, perception, structure of primary school teacher partner interaction, subjects of the educational process.

УДК 378: 14.25.05.13
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.4>

Епіхіна М.А.,
канд. пед. наук, доцент,
докторантка кафедри дошкільної та початкової освіти
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У період реформування вітчизняної системи освіти партнерська взаємодія набуває особливої актуальності. Одним із головних завдань Концепції «Нової української школи» є побудова взаємин між учасниками освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства. Це,

в свою чергу, вимагає переосмислення не тільки ролі педагога, а й системи взаємовідносин між учасниками освітнього процесу в системі «вчитель – здобувачі освіти – батьки». У цьому контексті важливе значення набуває партнерська взаємодія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, в яких розглядають цю

проблему і підходи її розв'язання. Аналіз науково-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що останнім часом дослідження феномену партнерства в освіті значно активізувались. Так, *педагогіку партнерства у НУШ* досліджують І. Білецька, Т. Браніцька В. Дідух, С. Довбенко, Н. Василенко, А. Вознюк, О. Коберник, І. Коновальчук, Л. Ніколенко, О. Павлова, Л. Прокопів, О. Семенов, Л. Тищенко, Т. Федірчик, Л. Філатова, С. Яланська та ін.; *проблема використання педагогіки партнерства у підготовці майбутніх фахівців НУШ* розглядається у працях І. Беха, М. Бойко, Н. Голоти, В. Желанової, І. Казанжи, О. Кіліченко, О. Комар, О. Коханової, О. Матвієнко, С. Сисоєвої, І. Янковської та ін.; *педагогічне партнерство у закладах дошкільної освіти* стало об'єктом уваги І. Апрельвої, Л. Зімакової, С. Колосової, О. Карпенко, М. Чепіль; *партнерську взаємодію у системі освіти досліджують* І. Бех, О. Дубасенюк, Г. Задорожний, С. Коляденко, Л. Куземко, В. Молоченко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Результати аналізу науково-педагогічної літератури дають підстави стверджувати, що здебільшого вітчизняні науковці значну увагу приділяють дослідженню феномену педагогіки партнерства у закладах дошкільної освіти, нової української школи, проблемі використання педагогіки партнерства у підготовці майбутніх вчителів початкової школи. Збільшується обсяг статей щодо досліджень *партнерської взаємодії* у системі освіти між учасниками освітнього процесу, проте сутність та структура партнерської взаємодії досліджується аспектно і потребує подальшого поглибленого вивчення.

Метою статті є визначення сутності та структури партнерської взаємодії вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Реформування сучасної освіти, її модернізація визначили місію Нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти та можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками [4]. Відповідно виникає нагальна потреба в оновленні системи взаємовідносин між вчителем початкових класів та учнем, основою яких є партнерська взаємодія. Отже, вважаємо за необхідним визначити сутність даного поняття.

Сучасний науковий дискурс представлений різними трактуваннями партнерської взаємодії. Так, у Концепції Нової української школи партнерська взаємодія визначена як спілкування та співпраця між учителем, учнем і батьками, де всі учасники виховного процесу об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками

освітньо-виховного процесу, відповідальними за результат [4].

З точки зору О. Дубасенюк, партнерська взаємодія являє гуманістично орієнтований педагогічний процес або особистісний контакт суб'єктів освітньо-виховного процесу, що має своїм наслідком взаємні позитивні зміни їх поведінки, діяльності, якостей, відносин, установок. Дослідниця розглядає партнерську взаємодію як співробітництво, коли успіхи одних учасників спільної діяльності стимулюють більш продуктивну і цілеспрямовану діяльність її учасників. Тобто, на думку О. Дубасенюк, гуманістично орієнтований педагогічний процес може бути тільки процесом партнерської взаємодії суб'єктів освітнього процесу, коли учасники такої взаємодії виступають як паритетні, рівноправні, у міру своїх знань і можливостей партнери [2, с. 15].

З погляду Г. Татаринцевої, партнерська взаємодія – це форма безпосереднього впливу автономних, рівноправних суб'єктів, орієнтованих на спільне задоволення загального інтересу, що характеризується добровільністю, взаємним визнанням і довірою, взаємною відповідальністю й орієнтованістю на досягнення певних цілей» [7]. Варто зауважити, що схожими є позиції В. Молоченко [6], О. Коханової [5].

Деяко іншою є думка Т. Ціпан, яка вважає, що партнерська взаємодія є багатofункціональним процесом, що передбачає системне регулювання і управління. Тобто, на думку дослідниці, для досягнення очікуваного результату слід створити спеціальне розвивальне середовище, що забезпечує продуктивну педагогічну взаємодію з учасниками освітнього процесу на основі запланованої мети і результату, в якому створені відповідні умови для вдосконалення кожного з її суб'єктів незалежно від їх потенційних можливостей, а часом і бажань, прагнень, готовності тощо [8, с. 178].

На думку А. Gretchen, партнерська взаємодія є узгодженою діяльністю учасників освітнього процесу і спрямована на досягнення спільних цілей, результатів та вирішення важливих завдань [7]. Схожу думку має Н. Бирко [1]. Отже, є очевидним синонімічність підходів зазначених авторів.

Як бачимо, на сьогодні в науковій літературі немає єдиної загальноновизнаної думки про сутність поняття «партнерська взаємодія». Проте у ході аналізу вищезазначених тлумачень вітчизняних науковців стосовно сутності партнерської взаємодії, приходимо до висновку, що даний феномен має такі характерні ознаки: усі учасники освітнього процесу мають спільну мету, намагаються досягти спільного результату, а також є рівноправними й автономними партнерами.

На наш погляд, *партнерська взаємодія між суб'єктами освітнього процесу* – це новий тип взаємодії, який ґрунтується на паритетній основі

та характеризується загальними цілями, взаємною відповідальністю сторін за результати співпраці, а також особистісним прогресом кожного учасника у процесі спільної діяльності. Партнери в даному контексті – це учасники взаємодії (суб'єкти освітнього процесу), які здатні до діалогу й групового спілкування, до роботи у команді, які є організаторами освітнього процесу і співпрацюють у досягненні поставленою мети [3, с. 37].

Авторське тлумачення сутності партнерської взаємодії відображає розуміння цього феномену через призму трьох взаємопов'язаних аспектів: *комунікативного* (обмін інформацією); *інтерактивного* (взаємодія, обмін знаннями, ідеями, діями); *перцептивного* (процес сприйняття й пізнання партнерами один одного, встановлення взаєморозуміння).

У попередніх дослідженнях нами були розглянуті наукові позиції щодо структури партнерської взаємодії вчителя початкових класів і визначені такі основні структурні компоненти: мотиваційно-ціннісний (мотиви, цінності, ставлення), когнітивний (знання), праксіологічний (уміння) [3, с. 40]. Оскільки партнерська взаємодія розглядається нами з позиції комунікації, інтеракції і перцепції, вважаємо за доцільним розглянути основні структурні компоненти партнерської взаємодії вчителя початкових класів саме з цих позицій.

Мотиваційно-ціннісний компонент партнерської взаємодії є системоутворювальним компонентом, оскільки мотивація і система цінностей спрямовують діяльність особистості, визначають її вибір, виконують спонукально-орієнтаційну функцію. Мотиваційно-ціннісний компонент містить професійно-педагогічну мотивацію вчителя початкових класів; ціннісне ставлення до особистості учня, до професії; бажання удосконалити професійну діяльність; потребу в актуалізації та реалізації свого професійно-особистісного потенціалу.

Комунікативний аспект: потреба у спілкуванні з учасниками освітнього процесу на засадах партнерства; інтерес до педагогічної комунікації; стійка потреба до систематичного спілкування з дітьми; потреба вступати в комунікацію з метою порозуміння; інтерес до освоєння ефективних засобів спілкування.

Інтерактивний аспект: потреба у взаємодії з учасниками освітнього процесу; бажання конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу; бажання формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною; бажання використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності; прагнення оволодіти сучасними технологіями налагодження ефективної партнерської взаємодії; наполегливість у подоланні труднощів, які виникають у процесі

вирішення завдань, пов'язаних з організацією взаємодії.

Перцептивний аспект: потреба у пізнанні себе; потреба у ціннісному ставленні до суб'єктів партнерської взаємодії; бажання пізнати партнера через спілкування, взаємодію; бажання поводитися так, щоб бути правильно зрозумілим і сприйнятим іншими людьми; потреба у спільній діяльності на основі взаєморозуміння; потреба у встановленні емоційних стосунків; бажання розуміти, співпереживати, співчувати своєму партнеру.

Когнітивний компонент партнерської взаємодії – фундаментальний компонент, який є базовою основою для професійного становлення і розвитку вчителя початкових класів, інтегрує сукупність знань про мету, завдання, принципи та засоби педагогіки партнерства.

Комунікативний аспект: знання закономірностей, принципів, методів та форм організації спілкування на засадах партнерства; знання психологічних особливостей комунікативного процесу, законів професійної комунікації; знання про діалогове навчання та способи його організації; знання про особливості комунікативної поведінки у процесі взаємодії.

Інтерактивний аспект: знання форм, методів, прийомів, засобів та технологій освітнього процесу для налагодження партнерської взаємодії з учасниками освітнього процесу; знання про особливості та стилі партнерської взаємодії; знання щодо механізмів регулювання спільної дії, ролі, позиції, які займають учасники взаємодії.

Перцептивний аспект: знання психологічних та соціальних особливостей суб'єкта сприйняття; знання механізмів і ефектів міжособистісного відображення.

Праксіологічний компонент партнерської взаємодії має на меті вироблення вмінь і навичок ефективної та якісної професійної діяльності вчителя початкових класів.

Комунікативний аспект: уміння спілкуватись з учасниками освітнього процесу; уміння орієнтуватись у комунікативній ситуації в процесі партнерської взаємодії; уміння користуватись вербальними і невербальними засобами передання інформації; уміння підтримувати безперервний діалог та емоційний контакт з учасниками освітнього процесу

Інтерактивний аспект: уміння налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу; уміння добирати і застосовувати на практиці ефективні форми, методи, прийоми, засоби та технології освітнього процесу для налагодження партнерської взаємодії з учасниками освітнього процесу; вміння впроваджувати різні стратегії для розв'язання конфліктів між учасниками освітнього партнерства; володіти стилями партнерської взаємодії, механізмами регулювання

спільної дії, ролі, позиції, які займають учасники взаємодії; уміння здійснювати підтримку та супровід розвитку дитини в освітньому процесі НУШ.

Перцептивний аспект: уміння пізнавати себе, з повагою ставитись до суб'єктів партнерської взаємодії, взаємодіяти на основі взаєморозуміння, встановлювати емоційні стосунки, розуміти, співпереживати, співчувати своєму партнеру.

Отже, визначені структурні компоненти партнерської взаємодії чітко розкривають її сутність, зміст і багатоаспектність, а також зумовлюють логіку обґрунтування критеріальної бази дослідження.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Таким чином, у ході представленого дослідження встановлено, що партнерська взаємодія між суб'єктами освітнього процесу – це новий тип взаємодії, який ґрунтується на паритетній основі та характеризується загальними цілями, взаємною відповідальністю сторін за результати співпраці, а також особистісним прогресом кожного учасника у процесі спільної діяльності. Партнери в даному контексті – це учасники взаємодії (суб'єкти освітнього процесу), які здатні до діалогу й групового спілкування, до роботи у команді, які є організаторами освітнього процесу і співпрацюють у досягненні поставленою мети. Заслугує на увагу те, що сутність партнерської взаємодії вперше розглядається з позиції комунікації, інтеракції і перцепції.

Обґрунтовано та визначено структурні компоненти партнерської взаємодії вчителя початкових класів, що містить такі компоненти, як-от: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, практиологічний. Визначені структурні компоненти також розглядалися через призму трьох взаємопов'язаних аспектів: *комунікативного* (обмін інформацією); *інтерактивного* (взаємодія, обмін знаннями, ідеями, діями); *перцептивного* (процес сприйняття й пізнання партнерами один одного, встановлення взаєморозуміння). Дана структура партнерської взаємодії вчителя початкових класів уявляє собою сукупність структурних і функціональних компонентів, які розкривають різноманітність існуючих

між ними відносин та зв'язків. Тому будь-який із компонентів не є абсолютно незалежним: з одного боку він має своє власне місце у загальній структурі, з іншого боку – органічно взаємопов'язаний з іншими компонентами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бирко Н. Партнерство в системі інклюзивного образования. *Humanitarium*. 2018. 43 (2). С. 7-16. URL : humanitarium.com.ua (дата звернення: 27.01.2023)
2. Дубасенюк О. А. Партнерська взаємодія як базова складова комунікативної компетентності майбутніх педагогів в умовах магістратури. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. № 1(349). Ч. 2. С. 15-25. URL : <http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/773/778> (дата звернення: 28.01.2023)
3. Єпіхіна М. Сутність та структура готовності майбутнього вчителя до партнерської взаємодії в початковій школі. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. 38 (2). С. 36-43. URL : <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.386> (дата звернення: 28.01.2023)
4. Концепція Нової Української Школи, від 27.10.2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 27.01.2023)
5. Коханова О.П. Партнерство як фактор соціалізації особистості. *Педагогічний процес: теорія та практика*. 2013. Вип. 2. С. 196-204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_2_24
6. Молоченко В. В. Формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності : дис. ... к. пед. н. : 13.00.04. Вінниця, 2017. 265 с.
7. Татаринцева Г. Методологічні підходи до визначення поняття «партнерство». *Наука молода*. 2007. № 8. С. 145–150.
8. Ціпан Т. Партнерська взаємодія в діаді «сім'я – школа». *Інноватика у вихованні*. Випуск 13. Том 2. 2021. С. 4-13.
9. Holland M. L., Hawks J., Gretchen G. G. Emotional and behavioral problems of young children: effective interventions in the preschool and kindergarten years. New York : Guilford Press. 2003. 256 p.